

Het Van Ostadehofje: een vergeten stedelijk paradijs

De kruidenier in het Van Ostadehofje omstreeks 1900.

Archieffoto.

Historicus/journalist Mario Silvester poseert voor het oude kruidenierspand, bijna honderd jaar later.

Foto Maurice Nelwan.

Redactie RENATE VAN DER ZEE

Bel met tips 3190726

Schilderswijk – Verborgen in de rimboe van de Schilderswijk ligt een dorpje waar acacia's ritselen onder trapgevels en dakkapellen. Een oord waarvan de bewoners geen last hebben van langszazende auto's en waar bakstenen huisjes soezende katten en gehaakte gordijnen herbergen.

Het is het hofje aan de Van Ostadestraat, een vergeten stedelijk paradijs waar het naar vroeger ruikt en waar mensen rustig de tuinstoelen op straat zetten en elkaar nog begroeten.

Historicus/journalist Mario Silvester (34) weet er alles van. Hij schreef een scriptie over Haagse hofjes in de negentiende eeuw, is afgestudeerd op het Van Ostadehofje en heeft onlangs een artikel gepubliceerd over de levensomstandigheden in zulke hofjes.

Zelf is hij een echte Schilderswijker: hij is er geboren, opgegroeid en woont er nu nog. De fascinatie met het Van Ostadehofje stamt van jaren terug, toen hij als tienjarige jongen in de Van Ostadestraat woonde. Zijn vader had een kapperszaak, maar moest wegens ziekte enkele maanden sluiten. Toen de winkel weer opening, was de klandizie verdwenen. Mario moest strooibiljetten over de wijk verspreiden en kwam bij toeval in het hofje terecht.

„Het maakte een enorme indruk op me. Ik was vaak langs de poort gelopen, maar had nooit gezien wat erachter was. Op de een of andere manier moet het beeld van het hofje zijn blijven hangen, want toen ik mijn doctoraalscriptie ging schrijven, wist ik dat die hier over moest gaan”.

Archief

Voor het schrijven van de scriptie maakte Silvester dankbaar gebruik van het gemeentearchief. Er bleek veel materiaal over het hofje beschikbaar. Zo kwam hij erachter dat het hofje speciaal was gebouwd voor de Haagse joden omdat de woonomstandigheden in de joodse buurt, rond de Nieuwe Kerk aan het Spui, erbarmelijk slecht waren.

De in 1885 door welgestelde joden opgerichte 'Vereeniging tot het verschaffen van woningen aan minvermogenden te 's-Gravenhage' nam architect W. B. van Liefland in de arm om de huizen ontwerpen. Van Liefland maakte onder meer het Palace Hotel in Scheveningen en de oude pier.

Het hofje bestaat uit drie delen: het eerste deel kwam in 1885 tot stand, het tweede in 1887 en het laatste, ontworpen door een andere architect, in 1897.

„Oorspronkelijk was dit hofje bedoeld voor armlastige joden, maar al snel bleek dat die doelstelling niet werd gehaald”, vertelt Silvester. „De joden waren te zeer gehecht aan hun oude buurt. Bovendien betaalde niet iedereen de huur even consequent en werden joodse huurders langzamerhand vervangen door niet-joden”. Alleen een jodenster in een van de gevels herinnert nog aan de oorspronkelijke bewoners.

Voor zijn artikel over het leven in de hofjes interviewde Silvester een aantal wijkbewoners. Zij vertelden hem hoe zij opgroeiden, waar ze speelden, wat ze te eten hadden, wat de sfeer was in de wijk.

Uit de interviews bleek dat de levensomstandigheden in het Van Ostadehofje niet zo slecht waren als in andere hofjes, waar urine soms in brede stromen naar de binnenplaats liep omdat toiletten en riolen ontbraken.

Het resultaat van de slechte sanitaire omstandigheden waren cholera en tyfus. Als je vroeger een hofje inging, kwam de stank je tegemoet. Hofjesbewoners moesten alles in één kamer doen, die bovendien nauwelijks was geventileerd. Ze kregen de reputatie asociaal volk te zijn.

De mensen uit de Van Ostadestraat wilden dan ook niet bekend staan als hofjesklanten. Maar zij hadden net zo goed hun handen vol aan de strijd om het bestaan.

„De sanitaire omstandigheden waren hier beter, maar als je de huisjes bekijkt, valt op hoe klein ze zijn. Vroeger woonden daar gezinnen met zes en zeven kinderen”. Mario Silvester loopt langs de schilderachtige gevelletjes. „Nog steeds populair”, zegt hij en wijst op een bordje voor een raam waarop de voorbijganger kan lezen dat men geen nieuwe huurders meer inschrijft.

Hij laat zien waar de winkeltjes stonden. Een waterstokerij waar je warm water kon kopen en waarvan de eigenaar met een tobbe langs de deuren ging als de wekelijkse wasbeurt naderde. En verder een kruidenier en een sigarenwinkelier.

Hij wijst op de muur die in plaats van de toegangspoort is gekomen. Ondanks het feit dat

de poort is afgebroken en de winkeltjes niet meer als zodanig worden gebruikt, heeft het hofje met zijn geraniums, een bakfiets hier, een rieten stoel daar, zijn sfeer behouden. Hij loopt onder de oude straatlantaarns door. „Vroeger brandden die op gas. Toen had je een lantaarnopsteker die ze 's avonds kwamen aansteken”.

Rubriek

Silvester heeft een historische rubriek in Nieuwsblad Nu en noemt de combinatie van verslaggeven en geschiedenis schrijven een heel goede. „Als verslaggever schrijf je, vaak natuurlijk op bescheiden schaal, de geschiedenis van je eigen tijd”.

De bevolking van het Van Ostadehofje is veranderd. Vandaag wonen er allerlei mensen, lang niet allemaal armlastig. Echte Schilderswijkers, maar ook studenten. „Ik zou er zelf ook wel willen wonen, als de huizen wat beter onderhouden waren”, zegt Silvester. Binnenkort zal hij de Schilderswijk echter veruilen voor het Laakkwartier. „Ik heb het naar mijn zin gehad in de Schilderswijk, maar na 34 jaar vind ik het wel welletjes”.

Het artikel over de Schilderswijkse hofjes is verschenen in het blad 'Volkscultuur, tijdschrift over tradities en tijdsverschijnselen', zevende jaargang, nummer 4. Prijs: f 15. Te bestellen bij Informatiecentrum Volkscultuur, tel. 030-319997.

Stadje in de stad overleefde orkaan

DOOR HERMAN ROSENBERG

De joden wilden er niet in, de sociaal-democraten wilden ze afbreken en toch staan ze er nog. De geschiedenis van de 110 jaar oude Van Ostade-woningen in de Schilderswijk zit vol met onwaarschijnlijke wendingen.

Hoe dit 'stadje in de stad' er is gekomen en hoe het zich staande heeft weten te houden in de orkaan van de stadsvernieuwing is nauwkeurig te boek gesteld door de onvermoeibare ir. I.B. van Creveld. Deze self made-historicus heeft zich de afgelopen tien jaar met een reeks uitstekende publicaties ontwikkeld tot dé geschiedschrijver van joods Den Haag. Het gisteren aan burgemeester Deetman aangeboden 'Een stadje in de stad. De Van Ostadewoningen' is opnieuw een uitgave van hoge kwaliteit: goed gedocumenteerd en ook statistisch goed uitgewerkt. De leeftijdsopbouw en de beroepen van de bewoners, alsmede de ontwikkeling van de huursommen zijn gedetailleerd in kaart gebracht.

Israëliet

Het verhaal begint uiteraard in de straatjes en de sloppen rond de Nieuwe Kerk. 'Dat is de wezenlijke jodenbuurt, daar gaat het drukker, rumoeriger, lawaaiiger toe dan in eenige andere wijk. (...) Handel en nog eens handel, negotie en nog eens negotie - dat is de bron van het dagelijksch brood van den Haagschen Israëliet', schreef journalist Johan Gram eind vorige eeuw.

De gegoede burgerij begon zich in die tijd steeds meer zorgen te maken over het krottenprobleem. Door de slechte hygiëne en het ontbreken van riolering en waterleiding sloeg de cholera een paar keer hard toe. Maar de gemeente deed niets. Alles werd overgelaten aan het particulier initiatief. Het eerste wapenfeit op dit terrein was de bouw van de huisjes aan het Om en Bij in 1840, een project van de Hervormde Diaconie. Later volgde de bouw van hofjesachtige complexen bij de Javastraat (Schudegeest) en de Van Hogendorpstraat.

Ook joodse notabelen kwamen in actie. Ongeveer een derde van de Haagse joden leefde van de bijstand en kon dus niet anders dan zijn toevlucht zoeken tot goedkope krotwoningen. Er moest wat gebeuren, vond de invloedrijke zakenman Jacob Simons. Samen met gefortuneerde geloofsgenoten als A. Polak Daniëls en M. Edersheim richtte hij in 1885 de 'Vereeniging tot Verschaffen van Woningen aan

Minvermogenen' op. Na een hoop gedoe met leningen en voorschotten en gechicaneer van onwillige grondeigenaren kon een terrein worden aangekocht aan de rand van de Schilderswijk-in wording. De grond lag (en ligt) in de hoek die wordt gevormd door de Jacob Catsstraat en de Van Ostadestraat. Architect W.B. van Liefland (1857-1919) was bereid om zonder kosten een ontwerp te maken. Van Liefland was een opmerkelijke figuur. Enerzijds bouwde hij voor het deftige Den Haag attracties als de (oude) Pier en het Circustheater. Anderzijds toonde hij zich zeer begaan met de volkshuisvesting. De eerste zestien dubbele woningen van de Vereeniging waren in 1887 klaar. Elk huisje had een parterrewoning en een bovenhuis met zolder. Vrijwel meteen volgde een grote uitbreiding, alweer van de hand van Van Liefland, met 52 dubbele huisjes. Het derde complex (36 dubbele huisjes) verrees ruim tien jaar later aan de zijde van de Hannemanstraat, naar ontwerp van architect Lodewijk Simons, de zoon van de stichter. Het merkwaardigste van de Van Ostadewoningen is dat de hele onderneming wel een succes was, maar totaal niet beantwoordde aan de bedoelingen van de stichters. Er

was voldoende animo voor de huisjes, maar die kwam niet van joden en ook niet van andere armen. Het waren vooral ambachtslieden, knechten en lagere ambtenaren die de weg naar de woningen vonden. De sloppenbewoners rond het Westeinde en de Nieuwe Kerk bleven waar ze waren, omdat de huren van de nieuwbouw te hoog voor hen waren. Voor de joden kwam daar nog bij dat ze zeer gehecht waren aan hun Buurt. Onder de eerste 32 huurders van de Van Ostadewoningen waren slechts vier joodse gezinshoofden.

Studenten

Door een zorgvuldig financieel en bouwkundig beheer en een gelukkige hand bij het aanstellen van opzichters wist de Vereeniging haar 'stadje' de moderne tijd in te loodsen. Er kwamen langzaam minder grote gezinnen en meer studenten en kunstenaars wonen, maar het complex behield zijn eigen sfeer.

In de jaren zeventig ging het bijna mis. De stadsvernieuwing die als een stoomwals door de wijk rolde dreigde de Van Ostadewoningen te vernietigen. Auteur Van Creveld werd in die tijd bestuurslid, dus past enige voorzichtigheid bij het lezen van deze 'zwarte bladzijden'.

Maar zelfs als we er een korrel zout bij nemen komt de gemeente Den Haag er slecht af. Aanvankelijk was er geen vuiltje aan de lucht. In 1975 stelde B en W zelfs vast dat de woningen 'van een zeer goede bouwkundige constructie' waren. Maar amper een jaar later beweerde PvdA-wethouder Hardon opeens dat de huisjes tegen de grond moesten om een grote 'bouwstroom' mogelijk te maken. De zaak was volledig achter de rug van de Vereeniging en de bewoners om geregeld. Toen het bestuur tegenstribbelde dreigde Hardon de huizen onbewoonbaar te verklaren. 'Een rotstreek' en een 'stoot onder de gordel', vond de toenmalige voorzitter Langeveld. Eén van de reddende engelen was in 1979 het jonge PvdA-lid van Provinciale Staten, ir. Jaap Wolf. Inderdaad, dezelfde! Hij vond dat de provincie geen medewerking moest verlenen aan de Haagse sloopplannen. Hiermee begon een kentering, waarin ook de Haagse PvdA overstag ging. Met rijkssteun werden de huisjes uiteindelijk gerenoveerd. Tot op de dag van vandaag zijn het populaire woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens.

I.B. van Creveld, 'Een stadje in de stad', De Nieuwe Haagsche, f 35.

HAEGSCHE DINGEN TOEN

Een authentiek hoekje in de Schilderswijk.

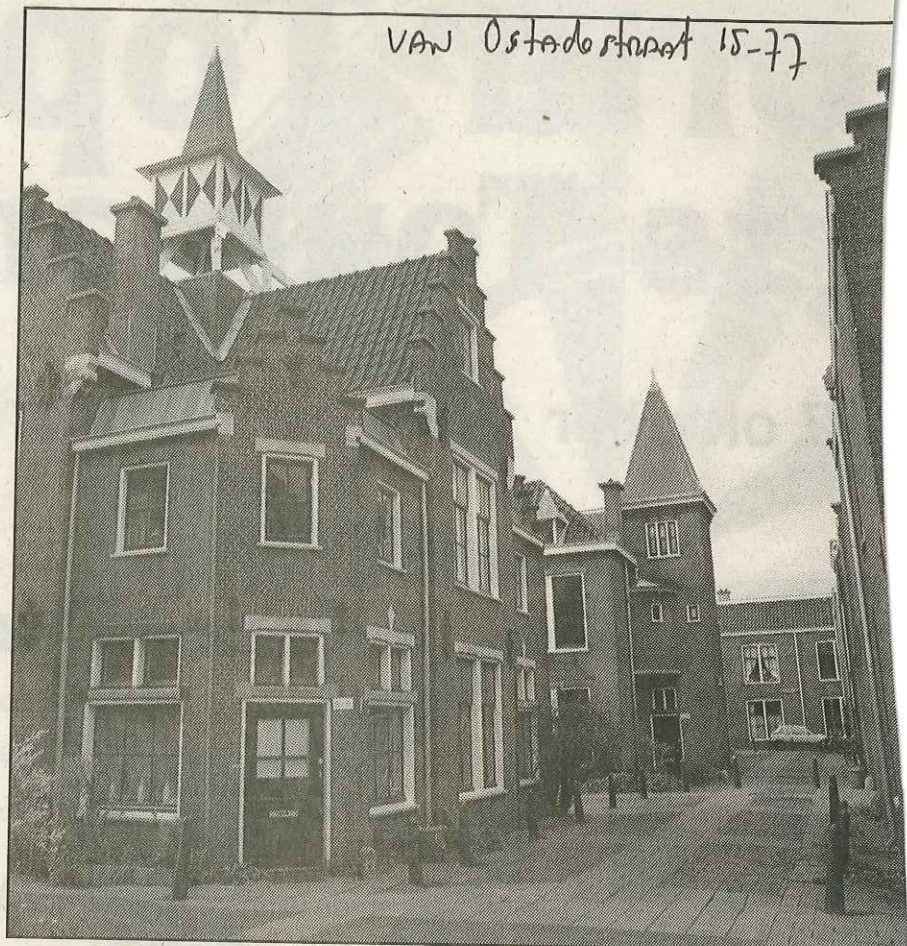

FOTO JACQUES ZORGMAN

VAN OSTADESTRAAT 15-77